

УЛАЗНИ ФАКТОР НА НАСТАВНИЧКИМ ФАКУЛТЕТИМА КАО ЈЕДАН ОД ПОКАЗАТЕЉА ПОТРЕБЕ РЕФОРМИСАЊА СИСТЕМА ОБРАЗОВАЊА НАСТАВНИКА

Мира Живковић - Мандић
Природно-математички факултет Универзитета у Бањој Луци
Младена Стојановића 2, 78000 Бања Лука

ABSTRACT

Mira ŽIVKOVIĆ-MANDIĆ: THE ENTRANCE FACTOR AT TEACHING FACULTIES AS ONE OF THE INDICATORS DEMANDING REFORM WITHIN THE SYSTEM OF EDUCATION OF TEACHERS. *Skup, 1: Savremena univerzitetska nastava, Zbornik radova naučno-stručnog skupa, Trebinje, novembar 2003. 89-95, Banja Luka, 2004.* [Faculty of Natural Sciences and Mathematics of Banjaluka University, 78000 Banjaluka, 2 Mladena Stojanovića Street]

The last reform of the educational system imposes the question how the teaching staff have been prepared to implement it and what is due to be changed within the educational system at the teaching faculties at which the future teachers will be educated. The future teachers' quality does not depend only on the studies quality but on the basis that they have obtained during their education in secondary schools and the motives that have made them to choose their teaching profession.

Key words: reform, educational system, entrance factor, motives

САЖЕТАК

Последња реформа образовног система намеће питање како су припремљени наставници за њено провођење и шта треба мијењати у систему високог образовања на наставничким факултетима који школују будуће предаваче. Квалитет будућих наставника не овиси само од квалитета студија, него и од основе коју су стекли у току средњошколског образовања и мотива из којих су изабрали наставнички позив.

Кључне ријечи: реформа, образовни систем, улазни фактор, мотиви

УВОД

Од сваке реформе образовног система очекује се модернизација наставног процеса, праћење савремених научних достигнућа и прилагођавање школе потребама савременог друштва. Реформисана школа захтијева и извјесне промјене у начину рада наставника и њиховом односу према ученицима и наставном предмету због чега се с наставницима који су у образовном процесу одржавају стручни активности, семинари, савјетовања и други различити облици дообуке и упућивања у нове захтијеве да би се наставници што лакше прилагодили потребама реформисане школе. Подразумјева се да би сваки наставник требало да води рачуна о свом перманентном образовању које укључује праћење промјена у систему школства, константно усавршавање у својој струци, сталном иновацијом знања из дисциплина релевантних за струку.

Припремити, односно образовати квалитетног наставника за улазак у наставу, значи темељито га образовати у педагошко - психолошко - дидактичким дисциплинама, дисциплинама његове одабране струке, областима опште културе и провести га у току школовања кроз разноврсну педагошко - методичку праксу у којој ће боље упознати одабрани занат и научити практично рјешавати проблеме који се јављају у току образовно - васпитног рада у школи о којима је требало да стекне теоријску основу.

Да би успјех образовања на наставничким факултетима био бољи, свакако да је осим измјена у наставним програмима студија потребно унијети и неке измјене приликом одабира кандидата за наставнички позив. Док се у неким земљама (пр. Скандинавских земаља) врши строга и вишеструка селекција кандидата за упис на наставничке факултете, пракса код нас показује да се, у односу на друге факултете и звања, уписују слабији кандидати, односно уписује се мањи број ученика са завршеном гимназијом и средња просјечна оцјена је мања од просјека уписаних на другим факултетима. У том смислу занимљива је анализа уписаних студената на прву годину студија географије у Београду коју је урадио професор В. Рудић (1,96-97) и истраживања Института за психологију Филозофског факултета у Београду под насловом “Психолошки и социјални портрет студената будућих наставника”, истраживање које је обухватило 1418 студената наставничких факултета у Србији (2 и 3,15-17). Да ли је смањен интерес већег броја квалитетнијих кандидата посљедица положаја образовања и просвјетних радника у друштву, због чега будући студенти бирају атрактивнија и боље плаћена занимања, или је то посљедица других фактора, овом приликом нећемо анализирати, али је чињеница да је мотив један од значајних фактора одабира студија и успјеха кандидата.

Овим радом желимо указати на релативно низак улазни фактор примљених кандидата на наставнички факултет (Природно-математички факултет) у Бањалуци и потребу реформе система образовања наставника.

АНАЛИЗА УЛАЗНОГ ФАКТОРА

На Природно-математичком факултету у Бањој Луци у студијској 2003/04. г. расписан је конкурс за упис на 290 мјеста у прву годину студија, а уписано је 205 студената на пет одсјека: за биологију, географију, хемију, физику и математику и информатику. Одсједи за географију и биологију уписали су више од предвиђеног броја студената, док је интерес за друге одсјеке био мањи, па је попуњено мање од 50% предвиђених мјеста, а на студиј математике и информатике, физике и хемије нису чак попуњена ни сва мјеста на буџету. Обзиром да је улазни фактор један од основних услова успјешног студирања, значајно је извршити анализу успјеха и мотива уписаних кандидата.

За улазни фактор узети су слиједећи параметри:

- завршена средња школа
- општи успјех у средњој школи
- анализа програма изабраног предмета из средње школе и средња оцјена из тог предмета
- резултат пријемног испита
- ставови о студију и мотиви због којих је изабран

Од укупног броја примљених кандидата само једна трећина је завршила гимназију, а остали средње техничке школе, од којих је мањи број оних школа у којима су слушани програми потребни одабраном студију, нпр. електротехничка школа и студиј физике, средња технолошка - студиј хемије или медицинска - студиј биологије, дакле заступљеност релевантних предмета овиси о образовном профилу кандидата. Средња оцјена предмета

значајна за студиј приближна је четворци, док се средња оцјена општег успјеха креће од 3,1 код студената физике до 4,06 код студената математике и информатике. Просјечна средња оцјена свих примљених кандидата је 3,59. Удио одличних ученика у укупно уписаним у прву годину студија износи око 11%, врло добрих 40%, добрих 45,7%, а довољних 3,3%. Пријемни испит ријешен је у распону од 44% код кандидата на студиј географије до 58,6% пријемни на студиј физике.

Сматрајући да су мотиви из којих су кандидати одабрали наставнички позив, њихова очекивања и планови врло значајан фактор будућег успјеха, уписани студенти прве године попунили су анонимни упитник чији је циљ био испитивање њихових мотива и ставова.

Примјер упитника за студенте географије

УПИТНИК М - 1 - 03 /4

Пол а) женско б) мушко

Завршена средња школа: _____

1. Прије уписа на ПМФ конкурисали сте или били уписани на неки други факултет:

а) не б) да - који _____

2. Студиј географије уписали сте јер:

- а) желите да студирате географију
- б) нисте имали просјек оцјена за неки други факултет
- в) случајно, нисте имали јасан став о избору
- г) да не губите вријеме док не пронађете посао
- д) _____

3. Од изабраног студија очекујете слиједеће:

- а) квалитетно оспособљавање за наставнички позив
- б) стицање обухватних знања и савремених спознаја из области географске науке коју ћете моћи примјењивати и у другим занимањима
- в) проширивање општег образовања
- г) ништа посебно
- д) не знам

4. Из области географије интересује вас;

- а) само наставнички позив
- б) проширивање знања и ужа оријентација на:
  - етнологију
  - демографију
  - просторно планирање
  - туризам
  - екологију

5. Кад дипломирате жеља вам је да:

- а) запослите се као наставник
- б) наставите постдипломски студиј или специјализацију
- в) потражите неки други посао - који _____
- г) одете у иностранство
- д) немате дефинисан став

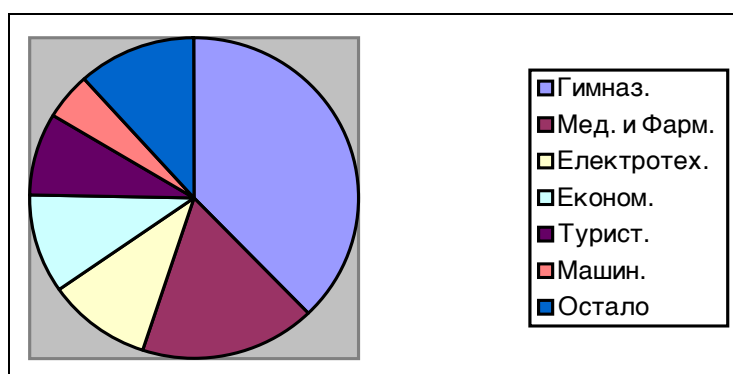
Упитник је попунило 153 кандидата или 74,6% од укупног броја примљених - географија 66, биологија 50, хемија 17, физика 5 и математика и информатика 15 студената прве године.

Завршена средња школа

Студијска група

Бр. анкетираних	Географија	Биологија	Хемија	Физика	Математика	Укупно	%
Гимназија	26	18	4	3	7	58	37,9
Медицинска и фармација	1	18	7			26	16,9
Електротех.	6	3		2	5	16	10,4
Економска	12	2			1	15	9,8
Туристичка	11		2			13	8,4
Машинска	7					7	4,5

Заступљеност наведених школа је 87,9%, док из осталих школа долази 5 и мање кандидата и укупни удио је 12,1%. Удио кандидата са завршеном гимназијом је 37,9%. Појединачно повољнију структуру уписаних студената имају Одсјек за географију, јер половина уписаних средњошколаца има завршену гимназију и средњу туристичку школу у којима су добили за студиј солидно образовање, и Одсјек за биологију јер више од половине уписаних је завршило гимназију или средњу медицинску школу што је повољна основа за овај студиј.

1. Упис на друге факултете

Бр. анкетираних	Географ.	Биол.	Хем.	Физ.	Мат. и инф.	Укупно	%
Не	66	50	17	5	15	153	100,0
Да	50	25	10	3	12	100	65,4
Филозофски ф.	16	25	7	2	3	53	34,6
Филозофски ф.	3	4	1	1	2	11	7,1
Медицински ф.		9				9	5,8
Фармација		1	5			6	3,9

Из наведеног се види да је трећина кандидата покушала упис на други факултет, а чак 50% кандидата са студија биологије. Највише интереса су показали за Филозофски и Медицински факултет и Фармацију, док су 2 до 3 кандидата покушала упис на Електротехнички, Шумарски, Правни, Економски, Пољопривредни и друге факултете.

2. Као разлог избора студија чак 84,3% студената је изјавило да жели студирати уписани студиј, док га је 4,5% изабрало случајно. Доводећи ово питање у везу са претходним јасно је да трећина није успјела уписати жељени студиј и да је ово резервни избор.

3. Шта студенти очекују од изабраног студија

Бр. анкетираних	Геог.	Биол.	Хем.	Физ.	Мат.	Укупно	%
	66	50	17	5	15	153	100,0
квалитетан наставник	14	11	4	2	8	39	25,4
знање за широку примјену	51	34	12	3	9	108	70,5

Очито је да студенти очекују да ће на Природно-математичком факултету стећи широка знања која ће моћи користити и у другим областима.

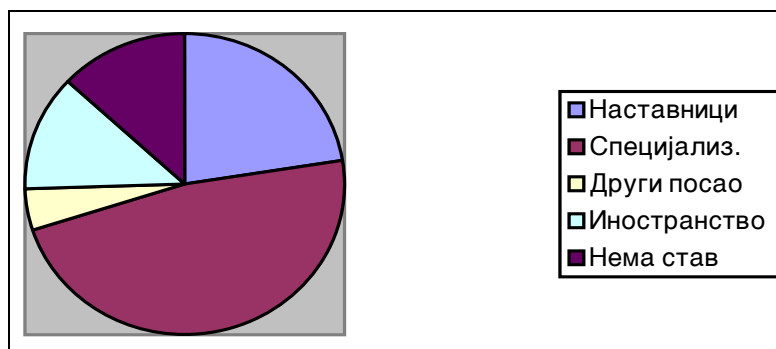
4. Предмет интересовања

Бр. анкетираних	Геог.	Биол.	Хем.	Физ.	Мат. и инф.	Укупно	%
	66	50	17	5	15	153	100,0
а - само наставнички позив	22	14	5	3	8	56	36,4
б - проширивање знања и ужа оријентација	44	36	8	3	8	99	64,7

Двије трећине кандидата су заинтересоване за проширивање знања и ужу оријентацију изван наставног позива и то студенти географије на туризам, просторно планирање, екологију и демографију, а студенти биологије на микробиологију, генетику и екологију, док студенте математике највише привлачи информатика. Једну трећину занима наставнички позив, а двоје се жели усавршавати уз наставнички позив.

5. Кад заврше факултет студенти планирају да раде

Бр. анкетираних	Геогр.	Биол.	Хем.	Физ.	Мат. и инф.	Укупно	%
	66	50	17	5	15	153	100,0
а - као наставници	16	11	2	1	6	36	23,5
б – специјализирају	28	30	10	5	3	76	49,6
в - потраже други посао	3	1			3	7	4,5
г - одлазак у иностранство	6	5	1	1	7	20	13
д - нема став	13	5	2		1	21	13,7

Од укупно анкетираних 153 студената, само 36 или 23,5% планира да се бави наставничким занимањем, од којих је само један завршио гимназију. Готово половина жели наставити специјализацију у земљи или иностранству, 13% жели отићи из земље и толико их нема јасно дефинисан став шта планирају након стицања дипломе.

Резултати анкете указују на релативно низак улазни фактор, сучајан избор студија, незантересованост већине кандидата за наставнички позив. Позитивни показатељ је жеља половине кандидата да се професионално усавршавају иако им стартна основа код већне није повољна. Највише интереса за професионално усавршавање показали су студенти биологије, 30 од 50 студената или 60%, а узрок треба тражити у чињеници да је половина њих покушала уписати медицину или фармацију и да је биологија најсличнија њиховој жељи и нуди заобилазну могућност за остварење првобитних планова.

ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду искуства других земаља и захтјева општег образовања и културе просвјетних радника, од којих се очекује да добро познају језик, националну историју и културу, социологију, психологију, педагогију и дидактику, уз обавезно познавање дисциплина уже струке, оваквом селекцијом будућих наставника, који претежно долазе из средњих техничких школа у којима су се припремали за техничка занимања, школа у којима није добијено адекватно образовање из наведених области, јасно је да програм матичног студија не може све пропуштено надокнадити. Зато се оправдано поставља питање из којих средњих школа треба уписивати кандидате на наставничке студије, те шта треба мијењати у досадашњим програмима у циљу побољшања квалитета наставничког кадра. Слабо педагошко - методичко предзнање и мален простор резервисан за педагошко - методичку праксу резултира стварањем кадрова који на студију имају могућности упознати струку, али не и практично савладати занат. Све брже промјене у научним и технолошким знањима, интегрисање у европске и свјетске привредне токове захтјева и намеће промјене у систему образовања, преквалификацију већ ишколованих кадрова, усавршавању и иновирању знања. Неки захтјеви досадашњег образовања биће и даље саставни и неопходни дио модерног образовања, као што је познавање историје, географије, привреде, права и културе Европе, док ће познавање страних језика, комуникационе и мултимедијске технологије, те култура комуницирања добијати све више на значењу (4). Зато се намеће потреба поновног отварања средњих педагошких школа, у којима би се вршила припрема и одабир будућих студената наставничких факултета. Тако би кроз 4 - годишње школовање стекли солидно опште образовање и сретали се са педагошком праксом те дошли добро припремљени на наставничке факултете, на којима би се наставило њихово припремање за наставнички позив у одабраној научној дисциплини у циљу добијања што комплетнијег наставника способног да одговори захтјевима савременог образовања. Будући наставник мора бити едукатор, водич и истраживач. Већини факултета претходи адекватна средња школа која даје основна знања и праксу за техничка занимања. Само наставнички позив нема средњу школу која би квалитетно припремила будуће студенте наставничких факултета. Најближа том задатку је гимназија. Заједничка стратегија за модернизацију основног и општег средњег образовања у БиХ, изнијета у Бијелом папиру 2003.г. (5) предвиђа могућност изборних предмета у гимназији у трајању од 30 часова из предмета развојна психологија, савремена наставна педагогија, савремене наставне технологије, дидактика што није довољно за квалитетну педагошку обуку, али свакако даје нови квалитет гимназији. Свуда у свијету наставник мора да посједује општу и педагошку културу (6, 7, 8). Реформа високог школства предвиђена Болоњском декларацијом, могућност двопредметног студирања и скраћен период студирања, не оставља времена да се исправљају пропусти начињени у

средњој школи. Зато би било пожељно обзирно размислити о отварању педагошке гимназије или средње учитељске школе у којима би се припремали будући кандидати за наставничке факултете који би посједовали потребна знања опште културе и образовања као и педагошка знања и праксу. Само међусобно повезана и усклађена реформа средње школе и наставничких факултета може дати квалитетног наставника, оспособљеног за захтјеве савременог друштва.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

1. Рудић Вујадин - Методика наставе географије, Београд 1998.
2. Смиљанић Момчило - Интелектуалне способности будућих наставника, Настава и васпитање, бр. 5, Београд, 1998.
3. Рудић Вујадин, Смиљанић Момчило - Проблеми стручног усавршавања професора географије, Теоријско - методолошки проблеми наставе географије, Никшић - Београд, 1997.
4. Мајић Вигор - образовање у првој половини XXI века, [www.psc.ac.yu/almanah/17/obrazovanje XXI, html](http://www.psc.ac.yu/almanah/17/obrazovanje%20XXI.html)
5. Бијели папир, Заједничка стратегија за модернизацију Основног и општег средњег образовања у БиХ, 2003.
6. V. Boatright - The United States Teacher Education System, eeb2@u.washington.edu
7. D. Lambert, N. Pacher - Teacher Education in The United Kingdom, <http://www.dfes.gov.uk/statistics>
8. Klaus Wenzel - Bayerische Lehren und Lehrerinnenverband, Germany [http://asb@b/v.de](mailto:asb@b/v.de)
9. Порука грађанима Босне и Херцеговине, Реформа образовања 2002.

SUMMARY

Analysis of the entrance factor at Faculty of Sciences of Banjaluka considering the following indicators - finished secondary school, final achievement in secondary school, average mark in the subject of chosen study, achievement at entrance examination and motives for future studies, has given insufficient results. 1/3 of the secondary school pupils have been enrolled in faculty, 1/3 of them had a wish to be enrolled in another faculty. Only 23.5% of all the enrolled students have intention to become teachers, but 1/2 of them want to receive advanced training within other fields. Majority of the enrolled candidates, except incomplete general education did not have any of the subjects related to psychological - pedagogical and didactical field.

It becomes questionable if the ongoing choice of students at the teaching faculty will produce the high quality teachers in a practical work that have to answer to the requests of the newly created reform of education that asks for them to be expert, informed and permanently advanced trained. The already mentioned clearly shows that there is a need of the opening of the professional secondary schools in which the future students of the teaching faculties would be prepared and selected